

Казки про тварин

Звірі під пануванням лева

Звірі під пануванням лева Одного разу зібралися звірі до купи і почали радитися між собою, кого наставити царем, щоб був у них правдивий суддя, котрого всі щоб боялись і слухались. На цей раз діла довести до кінця не вдалося, бо не всі були в зборі, найбільших і найсильніших звірів не було на сходці. Тому вони й вирішили загадати усім звірам, щоб зібралися до купи від малого до великого і обсудили діло як слід.

У призначений день зібралися всі звірі. Прийшли всі до одного. Були там: слон, лев, тигр, бегемот, носоріг, ведмідь, вовк, олень, верблюд, лис, заєць, дикий кабан, зебра, коза, вівця, кінь, корова, собака, кішка, тхір, ховрашок, пацюк, миша та інші звірки, які тільки були тоді на світі; либонь був і осел.

Коли всі були в зборі, олень виступив наперед і почав казати:

— Не прогнівайтесь на нас, ясновельможні пани, дужі і великі звірі, за те, що ми вас потурбували, нікчемні супроти вас звірята. Ми задумали вибрати кого-небудь з вас царем над усіма звірами, щоб було кому давати нам пораду, судить нас по правді і всьому давати лад.

Слон обізвався:

— Добре ви придумали, давно пора встановити між звірами порядок і правдиві закони. Треба нам вибирати кого-небудь царем, щоб управляв нами, давав усім поради, щоб не допускав грабежу і розбою і щоб правдиво судив усіх за всякі провинності. Подумайте всі гарненько і скажіть, кого ви бажаєте наставити царем. Можу і я стати царем, бо я більший од усіх і сильніший, а не хочете, як хочете, про мене все рівно, хоч і не мене виберете.

Лев, не діждавшись слова громади, виступив наперед і каже:

— Ні, панове, слонові бути царем не підходить, він неповороткий, важкий, нездатний прудко бігати. Мені більше личить бути царем, мене всі будуть слухати і повинуватимуться: я прудкий, моторний, вродливий і сили у мене є.

Вискочив з гурту лис, виступив наперед, скочив на пеньок і почав:

— Всякий розуміє, що обидва ви годитеся в царі і кожен з вас бажає бути царем, а щоб нікому з вас не було обиди і щоб обійтись без сварки і бійки, краще давайте зберемося десь окремо і там всі громадою вирішим, кому з вас бути царем. Обидва ви хочете бути царями. Ми одійдем од вас геть і там порадимось гуртом.

Всі схвалили річ лиса, гукнули «браво» і вирішили зараз же зробити потайне засідання. Всі звірі одійшли подалі і почали галасувати. Які слабші і беззахисні, ті кричали: «Нехай буде слон царем! Він розумніший од усіх звірів на світі, і він буде справедливішим од усіх!» А звірі, котрі сильні і моторні, ті намагалися вибрати лева царем, кричали: «Нехай буде лев царем! Він моторніший од слона і вродливіший од усіх, йому тільки й личить бути царем!» Лисові дуже не хотілось гнівити лева, бо той його прохав, щоб він для нього постарався, а як за нього не буде руку держати, то грозив розірвати його на шматки. Тому лис всіма силами намагався виставити лева царем (боявся лис за свою шкуру); вибіг він наперед, зліз на пеньок, щоб усім було видно, і почав:

— Слухайте, панове, що я вам скажу. Багато з вас є таких, котрі бажають, щоб царем був слон. Правда, слон розумний і сильний, він крові не вживає і іншим не дозволить кров'ю житися; тільки самі посудіть: який з нього буде цар, коли він неповороткий? Всі вороги наші будуть шкодити, розбійничати іще гірше, ніж тепер, і його не будуть боятися, бо добре знають, що він їх покарати не може: поженеться за ними, а вони втечуть од нього. На мою думку, краще наставити царем лева: він розумний, дужий і моторний, зможе винуватих покарати, і його всі будуть боятися. Хто нашкодить, так чортового батька утече від нього: хоч кого, так дожене.

— Воно-то так,— обізвався олень,— тільки так не по правді буде. Краще нехай буде так: щоб не було ні на кого пені, давайте кинемо жеребки.

— Так буде правдивіш,— гукнули й інші звірі.— Тільки як же ми зробимо?

— А от як,— обізвався олень.— Хто бажає, щоб був царем лев, нехай кидає он у те дупло кожен по одному горіху, а хто бажає царем слона, той хай кидає жолуді.

— Добре ти придумав,— гукнули всі,— значить, так і зробимо.

Назбирали цілу купу жолудів і горіхів і змішали їх. Лис став на задні лапи і заявив:

— Ну, панове, тепер приступайте до діла! Всі по черзі стали підходити до купи жолудів і горіхів, кожен брав, кому що подобалось, і кидав у дупло. Хижі звірі, які любили кров, ті брали горіхи, а які живилися овочами і травою, ті брали жолуді. Лис бачив, що за лева менше кидають, почав хвостом вертїти, підбігав до кожного і підморгував, щоб брали горіхи, а коли підходили брати жеребки малі звірки, так лис кожному шептав на вухо: «Бери горіх, а то лева прогнівиш, він тебе задавить, як жабу, і я на тебе розсерджусь, не дам тобі просвітку». Малі звірки боялись, щоб не попасти в опалу, брали горіхи. Сам лис замість одного горіха зачепив повну жменю і кинув у дупло так, що ніхто і не помітив.

Стали підраховувати, і виявилось однакове число і горіхів і жолудів. Ведмідь і каже:

— Ну, що ж тепер будем робити, тут щось не так; давайте знов кинем жеребки і будем пильно придивлятися, щоб хто не кинув більше ніж треба і щоб ніхто нікому не підказував, що кому брать. Лис вискочив наперед і каже:

— Ні, панове, знов кидать жеребки не подобає, а тепер давайте ми зробимо ось що: ходімо до лева і слона і заявимо, що вони для нас однакові, а кому з них бути царем, ми там і вирішимо.

Пішли вони усією громадою до лева і слона і повідомили їх, що жеребків випало на обох порівну.

Лис виступив наперед і каже:

— Ясновельможні пани! Громада намітила в царі одного кого-небудь з вас, лева або слона. Кинули ми жеребки, кому з вас бути царем, і, перелічивши ті жеребки, виявили, що жеребків випало на обох порівну. Тепер треба придумати що-не-будь інше. По-моєму, нехай буде так: хто кого пережене, той і буде царем. От попробуйте зараз побігти наввипередки, хто з вас виявиться прудкішим, той, значить, цар.

Слон відмовивсь:

— Прудко бігать я не можу од природи. Мені здається, що цареві прудко бігать нема чого. Потрібен порядок, розумна розправа і правдивий суд, а коли треба буде за ким погнатися, то я накажу, кому схочу.

— Ну так тоді нехай буде так: хто з вас вище підскочить, той і буде царем. Слон знов те ж саме сказав:

— Ні, я підстрибнуть вгору не можу, бо я не легенький.

— Ну, то, значить, хай буде лев царем,— гукнули всі, хто бажав лева. А слон і каже:

— Про мене все одно, тільки так буде неправдиво. Що лев може зробити, того я не можу, а що я можу, того лев не може. Коли вже так,— то нехай він зо мною побореться; якщо поборе мене, тоді він буде царем.

Лис засумував, а далі пригадав одну хитрість і каже:

— Добре, нехай буде й так, зведемо вас боротися, тільки зараз уже пізно, ми всі потопились, проголодалися, а хай краще завтра вранці, так в сніданкову пору. Тільки ви, панове, рано ніхто не приходьте дивитися, як вони будуть боротися, а то ми їм будемо заважати. Краще ми прийдемо трохи згодом і побачим, хто кого зборов.

Всі погодились. Настала ніч, слонові схотілося спати. Пішов він до лісу, притуливсь до одного не зовсім товстого дуба і заснув. Слони звичайно сплять стоячи, обпершись об дерево, а якби він ліг боком, так тоді б сам і піднятися не зміг. Лис здалека слідкував за слоном, де він стане, а коли побачив, що слон уже міцно заснув, побіг до лева і каже:

— Ясновельможний пане, ходім мерщій до слона, він уже заснув, так щоб не гаять дарма часу,

будемо за діло братися.

— А яке ж ми будемо робити діло? — спитав лев. — Задушити слона я не подолаю, він прокинеться і оборониться од мене.

— Ні, я не про те, душить його не треба, а він має звичку, коли спить, обпиратися об дерево; так от давай ми перегризем дерево, дерево впаде, і слон упаде, тоді ми скажем, що ти слона поборов.

— Добре ти придумав, тільки ми самі не вправимось до ранку перегризти дерево, зуби заболять. Ти піди гукни іще кого-небудь на підмогу.

Лис побіг, зібрав щось із дванадцять вовків, привів їх до слона, і почали вони гризти дуба. Гризли, гризли до самої зорі, а ще чимало zostавалось. Дуб уже трохи похилився, а ще не падав, бо ще чимало осталося неперегриженого стовбура. Що робить? Уже світало, слон міг прокинутися, а дуб не падає. Лис і на цей раз придумав. Покликав він трьох ведмедів і каже:

— Слон, наш будущий цар, надибав ось на цьому дубі мед. Так от, коли лагодивсь спать, велів він мені позвати вас, щоб ви дістали йому меду. Поки він прокинеться, так щоб мед був готовий, а інакше він вас покарає.

Ведмеді раді старатися, подерлися на дуба всі три. А лис дивився угору і наказував їм впівголосу.

— Ви лізьте он туди, на той бік, — показував їм на грачині гнізда, котрі чорніли з того боку, куди дуб похилився.

Ведмеді забралися на саму верхівку дуба. Дуб не витримав, тріснув і впав. Упав і слон на бік, а далі аж на спину перекинувся, задерши вгору ноги. Піднятися сам ніяк уже не міг. А ведмеді як гепнулися з дуба, так і сконали.

Минула сніданкова пора, почали сходитися всі звірі. Бачать — лев стоїть біля лежачого слона, а лис трохи оддалік вертить хвостом. Коли зійшлися всі, лис заявив:

— Дивіться, панове, який сильний наш цар, слона зборов. Слон хотів придержатися за дуба, так він і дуба разом з ним звалив; на що вже дуб кріпкий, і той не видержав, зломився. Три ведмеді хотіли заступитися за слона, так лев їх як швирнув од себе, аж кишки з них вискочили! Дивіться: он вони, бідолахи, валяються!..

Всі звірі затремтіли від страху і в один голос закричали:

— Лев буде наш цар-государ!

З того часу всі звірі стали боятися леваді вважати його за царя.

А лев собі .на підмогу призначив губернаторів. Вовка призначив луговим губернатором, тигра — лісним, лиса — польовим.

Губернатори, подякувавши царю, пішли кожен на свій посад. Інші звірі не раз гомоніли проміж себе:

— Що за причина, що вовк і лис достукались такої честі? Неначе й кращі від них є звірі, а бач, не попали в губернатори!

Олень і каже:

— Та тут діло нечисте, правдою і чесною поведінкою ніколи не достукаєшся уваги царя. Я одразу помітив, що лев поборов слона неспроста, а тут була якась хитрість. Звичайно, лис на хитрощі здатний, так він що-небудь таке придумав, а вовки, мабуть, помагали йому, через те саме вони й попали в милість. Ну, тигр інше діло, він дужий звір, йому до лиця бути великим начальником; та тут ще й те: обминуть тигра — він міг розгніватися на лева і шкодить йому, бо у нього сила ненабагато менша левової.

— Та я і сам так думаю, — обізвався ведмідь. — Видно, що вони схитрували, одурили слона і моїх трьох братиків занапастили тоді. Я так думаю, що вовки гризли того дуба, об який слон обпирався сонний. А трьох ведмедів вони одурили, примусили полізти на дуба, щоб скоріше його зломити. От за що наклали вони головами.

— Е! Так воно й є,— гукнули інші.

Дивляться — недалеко від них біжить лис... Всі припинили:

— Цссс! Мовчіть, а то почує, біда буде: всіх нас заженуть туди, де Макар телят не пасе!

Лис наблизився до них, всі йому низько вклонились. Він зупинився і питає:

— А чого ви тут у купу збились? Чи не змову яку робите?

— Боже нас борони, це ми зійшлися побалакати про вчорашній радісний для нас день. Ми всі радіємо, що господь нам послав такого царя і розумних правдивих губернаторів.

— А! Якщо так, то ще нічого, а все ж таки на другий раз не смійте збиратися. Ніяких потайних зборищ по закону не дозволяється.

Опісля того всі звірі старалися жити кожен собі особняком. Всі ті, що жились рослинами, жили мирно, правдиво, а хижі шкодили і зоби-джали слабіших. А щоб перед царем і перед законами бути правими, старались вигороджувати себе, що вони зробили шкоду не знічев'я і не з своєї охоти, а з обов'язку служби. А почне цар допитуватися: за віщо той задер зайця або ще кого-не-будь,— так винуватий одбрешеться, що він з'їв його за те, що заєць глузував з царя або підмовляв інших убити царя. Цар губернаторам вірив і видавав їм нагороди за їх вірну службу.

Так і жили.

Та тільки набридло лисові бути польовим губернатором, бо там опріч мишей та інших звірків нічого не доводилось їсти, а йому кортіло посмакувати курятинки або гусятинки. Пішов лис до царя і каже:

— Ваша величність, дозвольте мені завідувати курниками і оберігати курей од ворогів.

— А до чого ж тут кури? — каже цар,— нам не дано права владарювати над птахами, у птахів є свій цар. Та й від кого ти хочеш їх оберігати?

— Тхори і пацюки душать курей і малих курят і псують їх без жалю! Мені скаржився півень і прохав, щоб я вам доповів. А то, каже, всі з вас глузують, що не дбаєте про порядок, дозволяєте таким плюгавим звіркам робити шкоду в чужому господарстві.

Лев повірив лисові і з того дня наставив його старшим над курниками.

Лис зрадив, помчався до села. Діждавшись пізньої пори, почав перевіряти курники. Таким чином він щодня уминав по дві, по три курочки. Одного разу хазяїн засів і застукав лиса в курнику. Тільки лис поліз за курми, а чоловік схопив його за хвіст і ну бухать бичем по ребрах. Так його пригостив, що він ледве дихав. А далі прив'язав до хвоста мотузку і повісив лиса на тину. Чоловік пішов спати, а лис, очунявши, почав придумувати, як йому викрутитися з біди. Пручавсь, пручавсь, ніяк не може одірватися. Кілька разів сіпався, тужився, щоб перервати мотузку, та не міг, бо дуже той кріпкий був. Тоді він вирішив збутися свого хвоста, аби тільки врятуватися. Хоч і боляче було, став перегризати свій хвіст. Одгриз і втік.

Вибіг лис у поле і думає: «Ну що його тепер робить? Як я покажусь до своїх підвладних? Вони мене не впізнають і не будуть мене слухатися!... До підвладних іще не так страшно показатися: вони у вічі глузувати з мене не посміють, а поза очі нехай собі балакають, що хочуть?! А от як до царя покажусь, що я йому буду говорити, як питає про хвоста?! Соромно бути губернатором без хвоста... Ех! краще б мене убили до смерті. Ну, та тепер уже того не вернеш, хоч і сором, а треба як-небудь віку доживати. Поки хвіст загоїться, піду до зайця в хату, полежу там».

Підійшов до заячої хатки і каже:

— Пустите мене переночувати. Я тобі колись у пригоді стану.

— Ні, не пушу,— каже заєць,— у мене тісно, малі дітки...

— А я тобі кажу: одчиняй! Ти знаєш, хто я? Я губернатор польовий і старший над домашніми птахами, був на селі в державних справах.

Заєць злякався, одчинив, лис вліз у заячу хатку і ліг на м'яке ліжко, а зайченяток скинув геть.

Заєць промовчав, бо як же можна гнівити губернатора?

Пішов заєць добувати діткам корму, а лис тим часом забажав поїсти; схопив одне зайченя і з'їв.

Прийшов заєць погодувати діток, дивиться, уже одного зайченяти нема. Він і питає:

— Ваша степенність, а де ж моє зайченя? Одного нема.

— Як ти смієш питати мене про своїх дітей, що я тобі — нянька, чи що? Ти їх наплодиш тут цілу сотню, а я буду щохвилини перелічувати їх, чи всі, чи не всі? Коли хочеш жити на світі, так не грубіянь мені, а то скоро попадеш до царя в лапи.

Заєць вийшов з хати, заплакав та й знов подався добувати корму своїм діткам. Вернувся додому, дивиться, нема іще одного зайченяти. Заєць не став нічого й казати, погодував діток, що zostалися, а сам вийшов з хати і плаче:

Біг повз нього другий заєць; побачивши земляка, спинився і питає:

— Чого ти, братику, плачеш?

— Та як же мені не плакати? Вліз до мене в хату наш губернатор, живе в мене, їсть моїх дітей, і не смій йому й слова сказати, грозить смертю, каже: «Донесу цареві, так він тебе з'їсть».

— А ти, братику подай жалобу цареві.

— Е, брате, брате, куди там нашому братові поткнутися? Все одно наша жалоба до царя не дійде. Там її перехватять придворні. Усі ж сановники з нашим губернатором запанібрата, так хіба ж вони захочуть топить свого приятеля? За нього всі заступляться і його виправдають, а за мене, нещасного сіромаху, ніхто й слова не промовить.

Побалакали зайці і розійшлися.

Скривджений заєць прибіг до своєї хатки, заглянув усередину, а там уже нема ні одного зайченяти... Зайчик не став показуватися на очі губернаторові, побоюючись зайти в хату, вернувся у поле, сів і гірко заплакав. Біг повз нього вовк, побачив зайця, спинився і питає:

— Чого ти, зайчику, плачеш?

— Та як же мені не плакати, лис забрався в мою хату, поїв усіх моїх діток, а тепер — черга за мною, боюся показуватися додому.

— Не журись, зайчику, я його вижену, ходімо зараз.

Пішли вони до хати. Вовк підійшов до дверей і каже:

— Хто ти такий, виходь геть з хати!

— Я губернатор польовий, хто сміє мені грубіянити?

— А! Так це ти, лисе, — каже вовк, — сором брате, зобиджать слабеньких нещасних звірків. Я теж губернатор луговий. Прошу тебе звільнити хатку бідного зайчика, а то піду до царя і доповім йому про твої злі вчинки. Цар тебе, я думаю, по голівці не погладить!

— Не твоє діло, вовче, мішатися в мої порядки! Ти порядкуй у своїй губернії, а я буду у своїй!

Вовк, піймавши облизня, розгніваний пішов до царя. Прийшов до лева і каже:

— Ваша величність! Маю честь доповісти вам ось про що: лис чинить грабіж, у дворах курей псує; замість того, щоб оберігати їх од звірів, він сам пожирає їх. Потім — зобидив зайця, поїв його дітей і живе в його хаті, замалим самого зайця не з'їв. Я прохав його звільнити заячу хатку, а він сказав, що не моє це діло; каже: «Що я хочу, те й роблю, нікому до того діла нема!..»

Лев доручив вовкові послати оленя з наказом до лиса, щоб він зараз же з'явився до нього на розправу. Лис, одержавши наказ, задумався, почав придумувати, як одбрехатися. Надумавши все, що було треба, пішов до царя. Доповіли цареві, що прийшов польовий губернатор. Лев велів пустити його в хоромі. Тільки лис у двері, лев його грізно й питає:

— Ти що там твориш безпорядки? Як ти смів так немилосердно зобидити зайця? Або навіщо ти псуєш курей, а вину спираєш на малих звірків?

Лис бачить, що лев з ним не жартує, упав навколішки, повісив низько голову і каже:

— Ваша величність, не веліть казнити, дозвольте слово мовити.

— Ну, кажи.

— Ваша величність, я добре знаю, що на мене по злобі наговорив вовк, а як сказати по правді, вовк кругом сам винен. Не я, а він зайченят поїв. Я заступивсь за зайця, так він і мені хвоста одгриз і мене мало не задушив, ледве втік. Ось зводьте подивитися, як він мене обезчестив, одгриз хвоста по саме нікуди. А тепер, бач, свою вину звертає на мене; я й так зобиджений.

Лев подумав трохи і каже:

— Ну, ти хоч і прав, тільки губернатором польовим ти не будеш, а лишишся у мене при дворі за начальника охоронної дружини, а вовка я покараю.

Лев послав гінця за вовком, а сам почав думати: хто з них прав, хто неправ — дуже трудно розібратися, мабуть, що обидва брешуть. А кого з них залишити живим, треба подумати. Лис хитрий, він, похоже, нашкодив, тільки карать його якось не з руки, бо він лева своєю хитрістю посадив на царство. А вовк що? Він хоч і допомагав перегризати дуба, так то не дуже велике діло, гризти всякий дурень зуміє. Отже, доведеться вовка вбити. Залишати обох живими — не годиться...

Привели вовка до царя. Лев не захотів і розмовляти з ним, схопив вовка в свої лапи і задушив його. Дізналися вовки, що лев скарав губернатора лугового, почали радитися, як і чим відплатити йому... Така сварка загорілася, що куди там.

Невідомо, чи довго звірі ще гризлися б між собою, та людям набридло, що в них раз у раз пропадали то ягнята, то телята, то різна птиця, і вчинили вони на хижих звірів облаву. Лева спіймали і посадили в клітку, інших звірів побили, а ще інші повтікали, куди який попав, і настав у тому краю спокій.